HUCER 2020
Tanulás és innováció a digitális korban
Szakképzés-pedagógiai és Szakmai Tanárképzési Szakosztály
2020. május 27-28.

TEHETSÉGGONDOZÁS A SZAKKÉPZÉSBEN

Suhajda Csilla Judit[1]- Kovács Mónika[2]

Elméleti háttér

Hazánkban a tehetséggondozás, mint oktatási-nevelési terület, kiemelt figyelmet kap (Polonkai, 2015), megvalósulását számos szervezet és program magas szakmai tartalommal támogatja. Ugyanakkor mégsem képes az ország a tehetségek megtartására, rendkívül alacsony vonzerővel bír a kiemelkedő képességű, innovatív munkaerő számára (Kovács, 2018).
Jól jelzi mindezt, hogy a szakképzésben a tehetséggondozás kevésbé hangsúlyos terület, mint a köznevelés egyéb színterein (OFI, 2015), és elsősorban a versenyfelkészítésben determinálódik. Az iskolák tehetségképe a klasszikus megnyilvánulási formákra fókuszál (Gyarmathy, 2015), miközben számos területen a potenciálból nem lesz produktum azon katalizátorok hiányában, amelyek a kimagasló teljesítmény képességeken felüli, intraperszonális területeit céloznák. Hazai kutatási eredmények (Kalocsai-Hörlich, 2109) felhívják ugyanakkor arra is a figyelmet, hogy szakképzés területén a tehetséget szakmai affinitásként definiálva, leginkább a tanári intuíció, személyes benyomás, megérzés alapján vélik azonosíthatónak, nem jellemző a rendszerszerű, méréseken alapuló tehetségszűrés. Magának a tehetséggondozásnak fontos terepe a vállalati szféra által támogatott szakmai versenyek, valamint az egyéni szponzorációs tevékenység is.

1. ábra: A pedagógusok tehetségképe a fiatalokról

Kutatási kérdések és módszer

Helyzetfeltáró kutatásunk a pedagógusok szerepét vizsgálja a szakképzésben megvalósuló tehetséggondozásban. Vizsgálataink középpontjában annak felmérése áll, hogy jelenleg hazánkban a szakképzés intézményeiben dolgozók milyen tehetségképpel rendelkeznek (1), milyen szerepet vállalnak a pedagógusok a tehetséggondozásban (2), valamint, hogy milyen jellemző módszereket és eszközöket használnak e támogató tevékenység során. (3) Vizsgálataink alapvetően két módszeren alapulnak. **Online kérdőíves felmérésünk** a szakképzésben dolgozó pedagógusokat szólította meg, míg **tartalomelemzés** módszerrel azoknak a szakképző intézményeknek tehetséggondozással kapcsolatos tevékenységeit vizsgáltuk, akik tehetségpont és / vagy tehetséggondozó műhely tanúsítvánnyal rendelkeznek. A kérdőíves adatfelvételre 2020. tavaszán került sor hólabda módszerrel, valamint célzott megkereséssel, a felmérést május 15-én zártuk. A tartalomelemzéshez a szükséges információkat a hivatalos tehetségpont kereső weboldalon (www.tehetseg.hu), a Nemzeti Tehetség Központ, valamint az érintett intézmények honlapjain található leírások és ismertetők alapján gyűjtöttük és alakítottuk ki az elemzéshez szükséges adatbázist. Az adatok elemzéséhez MS Office Excel és SPSS programot használtunk.

Minta

Kérdőíves vizsgálatunkkal 124 fő szakképzésben dolgozó, tehetséggondozásban érintett pedagógust értünk el. A minta összetételéről elmondható, hogy a kitöltők 70 százaléka 15 év, vagy annál több munkatapasztalattal rendelkezik, a válaszadók mindössze 7 százaléka 4 éve, vagy annál kevesebb ideje van a pedagógusi pályán. A válaszadó intézmények területi megoszlását tekintve a Nyugat-Dunántúli (32%) és az Észak-Alföldi (19%) régió felülreprezentált, legkevesebb kitöltés a Dél-Dunántúli régióból érkezett (5%). A megkérdezett pedagógusok 65,3 százaléka technikumban vagy szakgimnáziumban dolgozik, 21,8 százalékuk szakképző iskolában, 5,6 százalékuk pedig szakiskolában, a minta fennmaradó része többcélú intézményben tanít. A kitöltők tudomása szerint a mintába 16 (12,9%) Tehetségpont és 8 (6,5%) Minősített Tehetséggondozó Műhely került.
Tartalomelemzés során azon a tehetséggondozásban érintett, tanúsítvánnyal rendelkező intézményeket vontuk a mintába, amelyek elnevezéséből egyértelműen kiderült, hogy szakképzéssel foglalkozik. A vizsgált középiskolai tehetségpontok közül (N=637) ez 97 db intézményt jelentett, míg a Minősített Tehetséggondozó Műhelyek (N=39) közül 9 intézményt. Tekintettel arra, hogy a vizsgált sokaságban 7 olyan intézmény van, ami Tehetségpontként és Minősített Tehetséggondozó Műhelyként is elismert, a tartalomelemzésünk mintája 99 db. Az intézmények területi lefedettsége országos, egyedül Komárom-Esztergom Megyéből nem került be iskola a mintába. Az intézmények közel kétharmada minimum 5 éve elismert tehetséggondozó intézmény, ugyanakkor a tevékenységük intenzitását jól jelzi, hogy a tehetségpontok több mint fele (54,6%) csak a regisztrációs szintig jutott el.

Eredmények

Jelen előadás keretében a tehetséges tanulók megítélésével, valamint az intézményi tehetséggondozás gyakorlati megvalósításával kapcsolatos kérdések eredményeit mutatjuk be.

A tehetséges tanulók megítélése

A kutatásban résztvevők tehetségképe (1. ábra) a tehetséggel kapcsolatos jellemző hiedelmeket erősíti: a csiszolatlan gyémánt, kincs, ajándék mint statikus megközelítésű megfogalmazás szerint a kvalitások adottak. A tehetség így „csak" felfedezésre vár, amit jelentősen befolyásol, hogy maga környezet ebben mennyire tud aktívan közreműködni, milyen kérdésekkel és eszközökkel közelít. A fejlődést hordozó, de még átmeneti kategóriát jelent a természeti képekhez való hasonlítás (fa, mag, palánta, virág), ahol még mindig a környezet támogatásának függvénye az, hogy miképp lesz a megmutatkozó potenciálból tényleges produktum. Dinamikus, fejlődési szemléletet tükröző metafora említése viszonylag ritka (búvópatak, ahol a belső erő mindenáron utat tör magának), jellemző még a tankönyvi és elvont fogalmak gyakori használata.

A kérdőíves visszajelzések alapján a szakképző intézmények pedagógusai diákjaik kiválóságait (2. ábra) elsősorban szakmai területen vélik azonosíthatónak (88,7%), de a válaszadók közel fele (46%) a sportban megmutatkozó tehetségazonosítást is kiemelték.

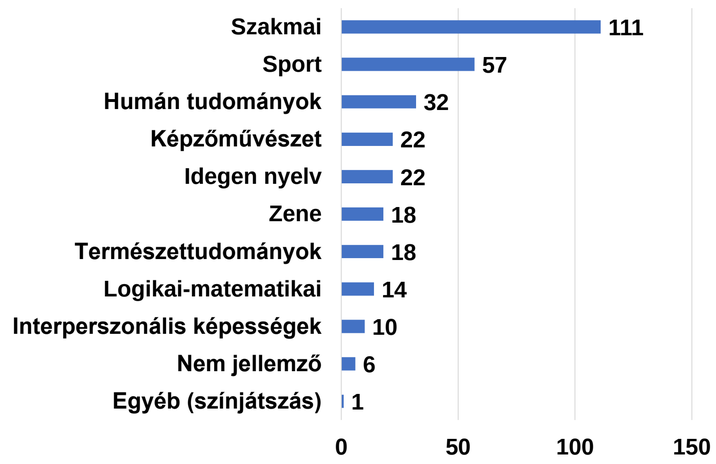

2. ábra: A tehetséges tanulók erősségei (N=311)

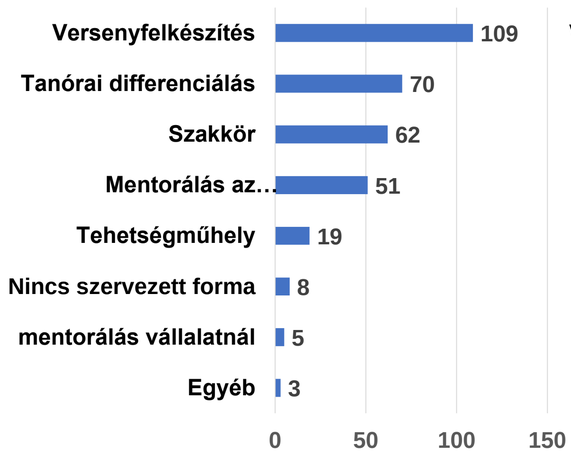

3. ábra: Az intézményi tehetséggondozás formái- kérdőíves vizsgálat (N=327)

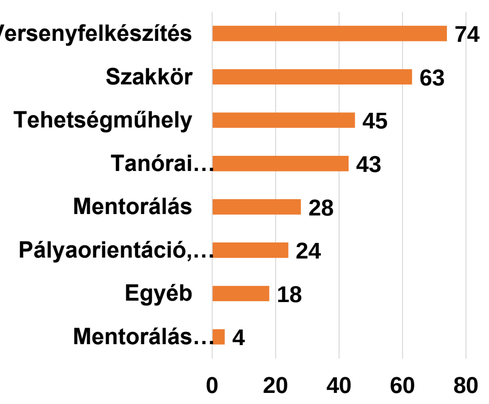

4. ábra: Az intézményi tehetséggondozás formái- tartalomelemzés (N=295)

Az intézményi tehetséggondozás formái és megvalósulása

A kérdőíves kutatás alapján a vizsgált iskolákban a jellemző tehetséggondozási formák (3. ábra) a versenyfelkészítés (87,9%) és a tanórai differenciálás (56,5%). A szakkörök (50%) megvalósítása és az intézményi mentorálás (41,1%) szintén a célzott támogatáshoz kapcsolódik, mindez tovább erősíti, hogy a már felszínre hozott erősségek mentén történik a fejlesztés. Mindezekkel jól összecsenegnek a tartalomelemzés eredményei (4. ábra), ahol a tehetségekkel való foglalkozás még inkább szervezeti formákhoz kötött. Az elismert tehetséggondozó műhelyekben szintén jellemző a versenyfelkészítés (74,7%) és a szakköri forma (63,6%), a munkaerőpiaci és más szereplőkkel való együttműködés viszont elenyésző (4,4%). A vizsgált szervezetek közel negyedében (24,2%) a tehetséggondozás részeként definiálják a pályaorientációs és szakmai orientációs foglakozásokat is, viszonylag nagy létszámban van jelen az egyéb kategóriákban (18,2%) a táboroztatás és a tehetségnapok szervezése is. A tehetséggondozás intézményi megvalósítása kapcsán (5. ábra) a kérdőíves felmérésben résztvevők véleménye szerint a szakmai területen azonosított tehetségek vállalatnál történő mentorálása, illetve az intézményi tehetséggondozási folyamatban a külső partnerek jelenléte mutatkozik fejleszthető területként. Magának a szakképzésben megvalósuló tehetséggondozásnak a fejlődési potenciálját jelzi, hogy a válaszadók visszajelzései alapján a már eddig is tapasztalt vezetői támogatás és az intézményi szakemberek felkészültsége biztos alapot teremt a szakmai munkához.

Összegzés

Kutatásunkban a szakképzésben megvalósuló tehetséggondozás hazai gyakorlatát vizsgáltuk: felmértük, hogy hogyan gondolkodnak az intézmények és a pedagógusok a tehetséggondozás helyéről, szerepéről a mindennapi oktatási-képzési feladatokban. Célunk az volt, hogy feltérképezzük, hogy az egyes szakképző intézmények, tanárok milyen eszközökkel, módszerekkel tudják támogatni a tehetségek kibontakozását, milyen jó gyakorlatok, technikák léteznek ezen a területeken. Kutatásunk eredményeit pedagógusok körében végzett kérdőíves vizsgálatunk és a minősített tehetséggondozó műhelyek programjainak elemzése biztosították. Eredményeink rámutatnak arra, hogy szükségszerű a tehetség-paradigma felülvizsgálata a szakképzésben, valamint azon metódusok szakmai megalapozása, amelyek lehetővé teszik a szakképző intézmények tehetséggondozó-profiljának újragondolását. Fontos lenne a folyamat komplexitásához új eszközöket, módszereket biztosítani, amelyek által a diákok adekvát tehetséghasznosulási formái meghatározhatóvá válnak. Ily módon a tehetséggondozás nem csak a tehetséges tanuló megalapozott pályadöntését, az életpálya-építés tudatosságát támogathatja, hanem pályaszocializációját is elősegítheti, amely a köznevelés ezen területén különösen hangsúlyosan jelenik meg. Mindez pedig közvetve hozzájárulhat a nemzeti tehetségvagyon megóvásához.

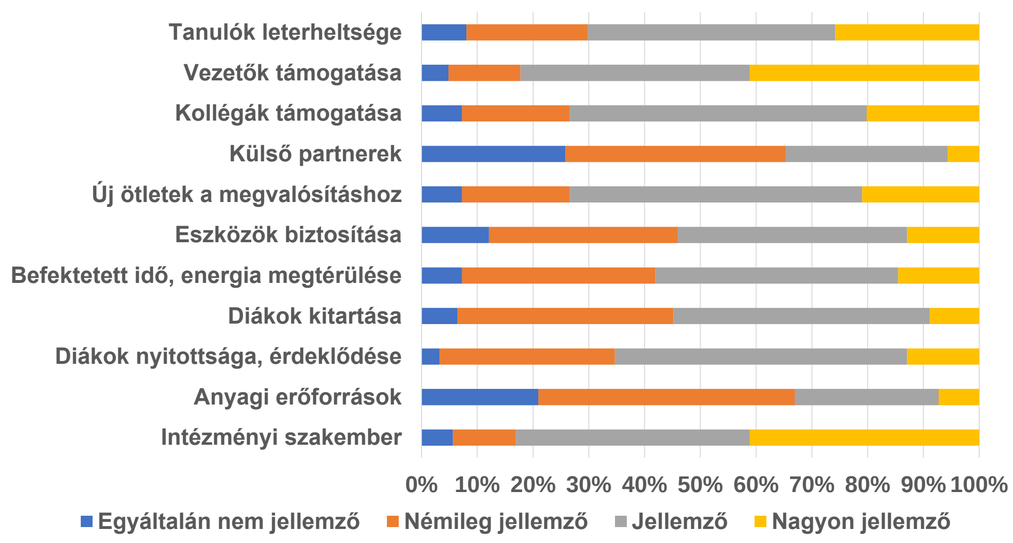

5. ábra: A tehetséggondzás folyamatát meghatározó faktorok az intézményekben

Hivatkozott irodalom

Gyarmathy Éva (2015): A különleges helyzetű tehetség és a tehetséggondozás szemléletváltásának szükségszerűsége. Magyar Pszichológiai Szemle, 70. 2/5. 371–393.p.
Kalocsai Janka, Hörich Balázs (2019): A tehetséggondozás humán és eszközerőforrásai, Új Nemzedék Központ, Budapest
Kovács Mónika (2018): „Járd a saját utadat!" – Tehetségmenedzsment stratégia kialakítása a köznevelési gyakorlatban, ELTE, Budapest
Polonkai Mária (szerk, 2015): Pedagógusszerepek a tehetséggondozásban, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetége, Budapest
Tehetséggondozás, tehetségfejlesztés (2015), Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest

[1]: Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Humántudományi Intézet; Szakképzési Tehetségsegítő Tanács, suhajda.csilla@gtk.szie.hu
[2]: Grafokom Bt.; Szakképzési Tehetségsegítő Tanács, kovacs.monika@grafokom.hu